

3. Halytska S. V. & Ustinova T. P. (2020). Nimefka natsional'na bibl ioteka: poshuk za klasyfikatsiyeyu M. Dyuui [German National Library: a search by M. Dewey's classification]. *Visnyk Knyzhkovoyi palaty*, 9, pp. 48—52. [In Ukrainian].
4. Xiaoshuang Zhai & Na Nie. (2012). Razryv mezhdu pol'zovatel'nyami i katalogizatsiyey [The gap between users and cataloging]. *Vsemirnyy bibliotchnyy i informatsionnyy kongress: 78-ya General'naya konferentsiya i Assambleya IFLA*. Helsinki, Finland. Available at: <https://www.ifla.org/past-wlic/2012/80-zhai-ru.pdf> [Accessed 17.07.2021]. [In Russian].
5. Lobuzina K. V. (2012). *Tekhnologii orhanizatsii znannievyykh resursiv u bibliotchno-informatsiinii diialnosti* [Technologies of organizing knowledge resources in library and information activities]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
6. *Semantychni tekhnolohiyi u naukoviy bibliotetsi* (2019). [Semantic technologies in the scientific library]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. *Natsional'naya bibliografiya v elektronnyu eru: rukovodstvo i novyye napravleniya razvitiya*. (2009). [National bibliography in the electronic age: leadership and new directions]. Seriya publikatsiy IFLA po bibliograficheskomu uchetu, 39. München, Deutschland. [In Russian].

Надійшла до редакції 13 березня 2023 року

УДК 027.021НТБ_ІЕЗ:[311:519.23](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).35-39

Світлана Іваненко,
завідувачка науково-технічної бібліотеки
Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона
Національної академії наук України,
e-mail: sv_88@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8756-0892>

Участь науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона в наукометричних дослідженнях

У статті висвітлено питання участі науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона Національної академії наук України в наукометричних дослідженнях.

Наголошено, що через стрімкий розвиток інформаційних технологій і появу нових методів оцінювання наукової діяльності важливого значення в роботі бібліотек набуває наукометрія (бібліометрія).

Доведено, що тенденції розвитку наукометричних досліджень сприяють закріпленню позицій академічних бібліотек як науково-інформаційних центрів.

Ключові слова: академічна бібліотека; наукометрія; бібліометрія; індекс Гірша; метрики; цитування; наукометричні бази даних; мобільний застосунок; науково-технічна бібліотека Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона

Постановка проблеми. Зростання присутності науки у глобальному інформаційному просторі й підвищення її впливу на світові процеси зумовлює потребу зміщення акцентів у діяльності академічної бібліотеки, організації бібліотечно-інформаційного обслуговування науковців на якісно новому рівні, впровадження інноваційних технологій у весь спектр послуг книгозбірні, підтримки фахової комунікації, інтеграції результатів досліджень до світового інформаційного простору, формування позитивного іміджу наукової установи в Україні та світі.

У діяльності сучасної академічної бібліотеки набуває актуальності проблема використання наукометричних показників для оцінювання результативності наукової роботи вченого. Нагальним є питання адміністрування профілю наукової установи, розв'язання якого частково покладено

на бібліотекарів цих інституцій. Наукометрія перетворюється на новий перспективний напрям роботи бібліотек наукових установ Національної академії наук України (НАН України).

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасному науковому обігу наявний широкий спектр праць, присвячених розробленню та аналізу систем оцінювання академічної діяльності дослідників та їхньої публікаційної активності. Зокрема, проблематику цитування, а отже наукової продуктивності вченого, і бібліометрії вивчали Ю. Гарфілд, Г. Добров, О. Гузь та інші [1].

Особливого значення для усвідомлення важливості наукометричних досліджень в Україні та бібліометричного аналізу документних потоків, відображення наукових публікацій у структурі сучасних соціальних комунікацій набувають праці вітчизняних бібліотекознавців. Питанням

упровадження методів вимірювання та ролі бібліотеки у цьому процесі присвячено численні дослідження, цю тему активно обговорюють на наукових конференціях, семінарах, круглих столах, широко висвітлюють на сторінках фахової періодики. Окремі аспекти порушеної проблематики розглядали О. Бруй, Т. Колесникова, В. Копанєва, Л. Костенко, М. Назаровець, Т. Симоненко, Т. Ярошенко та інші.

Мета статті — схарактеризувати наукометричні дослідження як перспективний напрям діяльності науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона; проаналізувати особливості застосування бібліографічного та небібліографічного підходів оцінювання ефективності наукової діяльності окремих науковців, авторських колективів, науково-технічних журналів і наукових установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-технічна бібліотека Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України (далі — НТБ ІЕЗ ім. Є. О. Патона) — це самостійний допоміжний підрозділ, заснований на підставі статуту ІЕЗ з метою здійснення бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень цієї науково-дослідної установи.

НТБ ІЕЗ розпочала активну діяльність від перших днів створення. У 1934 р. науковий доробок засновника Інституту Є. Патона був покладений в основу формування фонду науково-технічної бібліотеки (понад 400 друкованих праць).

У 1933 р., ще до реорганізації Електрозварувальної лабораторії в Інститут електрозварювання Всеукраїнської академії наук, при кафедрі інженерних споруд функціонувало дві бібліотеки: електрозварювання та інженерних споруд. 2 січня 1934 р., після ухвалення Радою народних комісарів УРСР рішення про організацію Науково-дослідного інституту електрозварювання, відбулося об'єднання книгозбірень і започатковано науково-технічну бібліотеку Інституту.

Під час Другої світової війни Інститут електрозварювання був евакуйований із Києва до Нижнього Тагіла. 20 серпня 1941 р. частина вагонів потрапила під бомбардування біля Ніжина, багато обладнання Інституту й, зокрема, науково-технічну бібліотеку було знищено. У 1945 р. Інститут повернувся з евакуації до звільненого Києва, а о бік пер ших книг у й о науко в-технічній бібліотеці було розпочато від 1946 р.

У 1974 р. із введенням в експлуатацію 18-поверхового інженерного корпусу по вул. Боженка, 11 (нині — вул. Малевича) бібліотеці було надано приміщення загальною площею 840 м², замість 206 м², у якому вона доти розташовувалася [2].

У 2011 р. НТБ ІЕЗ було відокремлено від науково-організаційного відділу Інституту в самостійний підрозділ задля підвищення якості забезпечення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, ефективного використання документів, що зберігаються у бібліотечному фонді, а також відповідно до засад Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека — ХХІ".

Сьогодні НТБ ІЕЗ — одна з найбільших установ бібліотечної мережі НАН України з ретельно укомплектованим галузевим фондом.

ІЕЗ ім. Є. О. Патона НАН України має потужний науковий склад. Станом на початок 2023 р. в установі працює 591 науковець, серед них — 11 дійсних членів і членів-кореспондентів НАН України (із них 10 — читачі НТБ ІЕЗ), 59 докторів наук (48 — читачі бібліотеки), 178 докторів філософії, тобто кандидатів наук (155 — читачі бібліотеки), 18 професорів (14 — читачі бібліотеки), 98 старших наукових співробітників (89 — читачі бібліотеки), 14 старших дослідників (13 — читачі бібліотеки), 6 доцентів (4 — читачі бібліотеки) та 56 молодих учених (37 — читачі бібліотеки) [3].

У р вні ро ми ко р итувачами НТБ ІЕЗ були відомі науковці — представники патонівської науково-інженерної школи в галузі зварювання та споріднених процесів. До прикладу, всесвітньовідомий український учений у галузі зварювання, матеріалознавства, металургії та технології матеріалів, академік НАН України, професор, доктор технічних наук, багаторічний президент Національної академії наук України та директор ІЕЗ ім. Є. О. Патона Борис Євгенович Патон (1918—2020). Сферою його наукових інтересів були дослідження процесів автоматичного зварювання під флюсом; дугове зварювання; системи управління зварними процесами, у тому числі кібернетичними приладами; створення роботів для зварювання; спеціальна електрометалургія; трубопроводи та багато іншого. Крім того, Б. Патон є головним ініціатором створення революційної технології електрозварювання м'яких тканин під час хірургічного втручання. Сьогодні важко переоцінити значення цієї особистості для української та світової науки.

Серед користувачів НТБ ІЕЗ також був яскравий представник патонівської школи — доктор технічних наук, професор, академік НАН України Сергій Іванович Кучук-Яценко (1930—2021), значним внеском у науку якого стало створення технології та обладнання для контактного стикового зварювання оплавленням трубо-

проводів різного призначення, з'єднання рейок та інших виробів. Розробки за участю С. Кучука-Яценка мають попит на світовому ринку і є предметом експорту ліцензій та обладнання до багатьох країн світу.

Костянтин Андрійович Ющенко (1935—2023) — доктор технічних наук, професор, академік НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, основна діяльність якого була пов'язана з розробленням наукових основ зварювання високолегованих сталей і сплавів в агресивних середовищах, створенням нових конструкційних зварних сталей і сплавів для криогенної техніки, також був багаторічним читачем НТБ ІЕЗ.

Серед відомих академіків НАН України послугами науково-технічної бібліотеки сьогодні користуються: академік НАН України, професор, доктор технічних наук та директор ІЕЗ ім. Є. О. Патона Ігор Віталійович Кривцун. Широке визнання здобули його праці, присвячені гібридним лазерно-дуговим і лазерно-плазмовим процесам зварювання та обробки металів; академік НАН України, професор, доктор технічних наук і заступник директора з наукової роботи ІЕЗ ім. Є. О. Патона Леонід Михайлович Лобанов. Завдяки дослідженням науковця та його учнів сформовано новий науковий напрям — бездеформаційне зварювання конструкцій. Цей метод було використано під час створення комплексу "Енергія-Бурани" та інших ракетно-космічних систем; член-кореспондент НАН України, професор, доктор технічних наук, заступник директора з наукової роботи ІЕЗ ім. Є. О. Патона Віктор Олександрович Шаповалов, який зробив значний внесок у розвиток теорії та створення технологій і обладнання для вирощування монокристалів тугоплавких металів [4, с. 27—41; 110—115; 124—126; 135—137; 354].

Зі стрімким розвитком інформаційних технологій і впровадженням сучасних методів оцінювання академічної діяльності окремих вчених, наукових колективів та установ, особливого значення набуває наукометрія як перспективний напрям роботи науково-технічної бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона.

Нині фахівці НТБ ІЕЗ використовують бібліометричний і небібліометричний підходи. Бібліометричний базується на показниках кількості цитувань публікації в інших наукових напрацюваннях дослідника. Небібліометричний підхід полягає у визначенні кількості замовлень електронних копій певної публікації.

У межах традиційного бібліометричного підходу оцінювання наукових публікацій бібліотека

використовує загальновідомі міжнародні бази даних Web of Science (США), Scopus (США), Google Scholar (США) та, як агрегатора попередніх трьох, інформаційно-аналітичну систему "Бібліометрика української науки" (Україна). Критерієм оцінювання наукових публікацій окремого вченого є значення h-index та g-index; метрики окремого журналу — h-index, impact-factor тощо. Бібліотекарі здійснюють оцінювання наукових публікацій дослідників на запит адміністрації установи під час перевірки виконання звітів наукових відділів ІЕЗ ім. Є. О. Патона, підготовки квартальної та річної звітності установи, на запит вищих організацій, міністерств і відомств тощо.

ІЕЗ ім. Є. О. Патона випускає чотири назви наукових журналів: "The Paton Welding Journal" (від 2000 р.), "Автоматичне зварювання" (від 1948 р.), "Сучасна електрометалургія" (від 1985 р.), "Технічна діагностика і неруйнівний контроль" (від 1989 р.). На запит редакційного відділу працівники бібліотеки проводять оцінювання наукових публікацій зазначених журналів.

Першочерговим завданням НТБ ІЕЗ є комплекс заходів, пов'язаних з організацією доступу до міжнародних електронних баз даних, пролонгування передплати на них, документний супровід, налагодження технічної можливості для науковців установи користуватися базами даних у читальній залі бібліотеки, на робочих місцях і віддалено.

Наступним завданням бібліотекарів є створення й адміністрування профілів установи та допомога в розробленні й корегуванні авторських профілів науковців Інституту, зокрема:

- виявлення кількох профілів одного ученого;
- об'єднання авторських профілів;
- приєднання до кабінету науковця ORCID;
- використання науковцями Publons.

Web of Science — перша міждисциплінарна наукометрична база даних, що надає послуги пошуку й аналізу наукових даних і показників цитувань наукових публікацій [1, с. 75]. На початок березня 2023 р. у профілі установи Paton Electric Welding Institute of NASU міститься інформація про 300 науковців ІЕЗ ім. Є. О. Патона та 1989 їхніх публікацій, оприлюднених упродовж 1970—2023 рр., а h-index Інституту сягнув позначки 23.

Scopus сьогодні є найбільшою мультидисциплінарною базою даних наукової літератури та якісних онлайн-джерел із резюме та цитуванням, призначеною для пошуку наукової інформації та відстеження цитованості статей. На березень 2023 р. профіль ІЕЗ ім. Є. О. Патона Paton Electric

Welding Institute of NASU містить 1367 публікацій (1960—2023) 739 авторів, а h-index установи дорівнює 22.

Система оповіщення баз даних Scopus і Web of Science дає змогу налаштувати відстеження публікацій організації та отримувати на корпоративну пошту бібліотеки щомісячний звіт стосовно публікацій науковців ІЕЗ ім. Є. О. Патона, а також систематизувати та аналізувати ці дані. У НТБ ІЕЗ створено акаунти вільного ліцензійного доступу до цих передплатних баз даних.

Google Scholar — безоплатний пошуковик, призначений для простого пошуку наукових публікацій. Особливістю системи є те, що вона не має власної бази даних, а містить посилання на місце зберігання публікації. На нашу думку, система не досконала, оскільки іноді не точно розпізнає науковий контент і завищує показники цитування, але реєстрація здобутків дослідника в якнайбільшій кількості баз даних допомагає повніше розкрити й репрезентувати в міжнародному науковому просторі його науковий доробок.

Окрім допомоги у створенні авторських профілів у Google Scholar, працівники бібліотеки здійснюють підтвердження адреси електронної пошти науковців через корпоративну пошту бібліотеки в системі Microsoft Outlook Express. Цю найпростішу програму ІЕЗ ім. Є. О. Патона також використовує для корпоративного спілкування, що надає можливість авторам підтвердити афіліацію та стати більш помітними в науковій спільноті.

Ресурс "Бібліометрика української науки", започаткований фахівцями Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, дає змогу проаналізувати значення показників h-index окремого вченого за трьома наукометричними базами даних: Google Scholar, Scopus та Web of Science. Сьогодні НТБ ІЕЗ представляє 242 науковці ІЕЗ ім. Є. О. Патона на цьому ресурсі. Варто зазначити, що в основу системи "Бібліометрика української науки" покладено дані Google Scholar (h-index у цій базі, галузь науки за рубрикаторм Google Scholar).

Слід згадати базу даних Microsoft Academic Search (США). Це доступна пошукова система вільного доступу для наукових публікацій англійською мовою, що містить інформацію про кількість статей, їх цитування та авторів, які їх процитували; індекси Гірша та Егге; галузь науки; співавторів; перелік публікацій [1, с. 23]. НТБ ІЕЗ активно не використовує цю базу через достатній масив даних наведених вище баз наукового цитування.

Новим еволюційним етапом розвитку наукометричних баз даних наукової інформації стало

розроблення мобільних застосунків для роботи над науковими дослідженнями, започаткованих із метою ефективного наукового пошуку, що дає змогу переглядати новини з обраної сфери дослідження або останні Open Access-матеріали безпосередньо у смартфоні. Наприклад, Web of Science My Research Assistant (Web of Science MyRA) — мобільний застосунок для пошуку за матеріалами бази даних Web of Science, розроблений компанією Clarivate у середині 2022 р.; Funding Institutional — FundMe — застосунок для смартфонів для використання інформації щодо програм фінансування наукових досліджень переважно з наукометричної бази даних Scopus за наявності ліцензійного доступу.

При небібліометричному підході оцінювання наукових публікацій НТБ ІЕЗ використовує щорічну інформацію міжнародного видавництва Springer щодо кількості замовлень електронних копій статей (Requests Number) із журналів видавництва за рік. На жаль, безоплатний доступ до ресурсу не надається науковим установам із року в рік, то му цю роботу бібліотекарі здійснюють несистематично. Відповідно науковці ІЕЗ ім. Є. О. Патона не мають змоги здобути дані, щоб друкуватись у журналах видавництва Springer. Нині це авторитетне міжнародне видавництво не перекладає англійською мовою та не випускає періодичні видання ІЕЗ ім. Є. О. Патона.

Висновки. Використання бібліометричної статистики для оцінювання наукових досліджень набуло глобального характеру. Проаналізовані бази даних є джерелом інформації щодо публікаційної активності науковців, кількості опублікованих установою статей, рейтингу організації, якості публікацій у розрізі світової академічної спільноти в певній предметній галузі та напрямів розвитку міжнародної науки загалом. Ресурси дають змогу оцінити результативність наукової діяльності та продуктивність окремого вченого й установи загалом.

Перспективи подальших досліджень. Сьогодні зростає попит на використання бібліометричних показників як дієвого інструменту оцінювання публікаційної активності. На наше переконання, мобільні застосунки потребують розширення функціональних можливостей, що дасть змогу автоматизувати певні етапи академічної діяльності, підвищити ефективність наукових пошуків, зробити програми зручнішими у використанні. З огляду на ці чинники потребують подальших досліджень функціонал наукометричних продуктів та можливості їх застосування в діяльності академічної бібліотеки.

Список бібліографічних посилань

1. Гузь А. Н., Рушицкий Я. Я. Анализ систем оценок научных публикаций : монографія. Киев : Ин-т механики им. С. П. Тимошенко НАН Украины, 2013. 280 с.
2. Іваненко С. Бібліотеці Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України — 85. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6. С. 47—50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2019_6_9.
3. Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона Національної академії наук України. Наукові кадри. *Національна академія наук України : офіційний вебсайт*. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Staff/Pages/default.aspx?OrgID=0000261>.
4. Патонівська школа / [ред. кол.: С. І. Кучук-Яценко та ін.]. Київ : Наукова думка, 2010. 438 с.

Svitlana Ivanenko,

Head of the Scientific and Technical Library
of the E. O. Paton Electric Welding Institute
of the National Academy of Sciences of Ukraine

**Activity of the scientific and technical library
of the E. O. Paton Electric Welding Institute in scientometric research**

The role of the scientific and technical library in the scientometric research of the E. O. Paton Electric Welding Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine was established in this article.

It is noted that scientometrics (bibliometrics) is becoming important in the work of libraries due to the rapid development of the latest information technologies and the emergence of new methods for assessing scientific activity. It is proved that the trends in the development of scientometric research contribute to the consolidation of the positions of academic libraries as scientific information centers.

Keywords: academic library; scientometrics; bibliometrics; Hirsch index; metrics; citation; scientometric databases; mobile application; scientific and technical library of the E. O. Paton Institute of Electric Welding; National Academy of Sciences of Ukraine

References

1. Guz A. N. & Rushickij Ya. Ya. (2013). *Analiz sistem ocenok nauchnyh publikacij : monografiya*. Kiev: In-t mehaniki im. S. P. Timoshenko NAN Ukrainy.
2. Ivanenko S. (2019). Biblioteci Institutu elektrozvaryuvannya im. Ye. O. Patona NAN Ukrayini — 85. *Biblioteknij visnik*, 6, pp. 47—50. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2019_6_9.
3. *Institut elektrozvaryuvannya im. Ye. O. Patona Nacionalnoyi akademiyi nauk Ukrayini. Naukovi kadri*. (2023). Nacionalna akademiya nauk Ukrayini. Available at: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Staff/Pages/default.aspx?OrgID=0000261>.
4. Kuchuk-Yacenko S. I. [ta in.] [red. kol.]. (2010). *Patonivska shkola*. Kyiv: Naukova dumka.

Надійшла до редакції 20 березня 2023 року

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 025.7/9:[005.922.52:004.932](477)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.4(321).39-47

Галина Колоскова,

докторка філософії, провідна бібліотекарка
КЗК "Дніпровські міські публічні бібліотеки",
e-mail: romantik_@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5311-7518>

Бібліотечно-інформаційний потенціал як складник ресурсного потенціалу інформаційної економіки регіону

У статті наголошено, що в контексті цифровізації регіону інформаційна економіка функціонує та розвивається як економіка нового типу, позитивно впливаючи на формування інтелектуального потенціалу. Останній є стратегічним інформаційним ресурсом, що сприяє структурно-динамічному перетворенню соціально-економічної системи певної території. Зауважено, що в умовах поступової цифрової трансформації всіх галузей економіки інформаційну економіку доцільно розглядати як комплекс економічних і соціальних комунікацій між різними структурами, які здійснюють із метою створення та застосування інформаційних продуктів і сервісів, необхідних для забезпечення інформаційних потреб різних категорій користувачів та